

WPŁYW UPRAWY ROLI I NAWOŻENIA NA PŁONOWANIE I ZACHWASZCZENIE
ROŚLIN W ZMIANOWANIU ZBOŻOWYM

Stanisław Dzienia, Eleonora Karńaś, Adam Sosnowski,
Barbara Romek

Katedra Ogólnej Uprawy Roli i Roślin AR w Szczecinie

Jednym ze sposobów upraszczania podstawowej uprawy roli jest zastąpienie orok głębokich uprawkami płycej działającymi, np.: talerzowaniem, drapaczowaniem, glebogryzarką lub orką płytką [3, 4]. Jednak następstwem wykorzystania uproszczeń w końcowym efekcie może być wzrost zachwaszczenia i obniżka plonów.

Z badań [1, 6] wynika, że wyeliminowanie jakiegokolwiek uprawki lub nawet ich zespołu przy stosowaniu kompleksowych metod zwalczania chwastów w warunkach dobrej kultury roli nie zawsze zmniejsza plony.

W świetle niektórych badań [4, 7] chwasty reagują na uproszczenia zwiększeniem liczby osobników i wzrostem ich masy. Niektórzy autorzy [5, 8] wskazują na możliwość ograniczenia niekorzystnego wpływu uproszczonej uprawy roli przez zwiększenie nawożenia mineralnego.

Pośród agrotechnicznych sposobów zmniejszenia zachwaszczenia pól poprawne przyrodniczo zmianowanie wysuwa się na czołowe miejsce. W miarę zwiększania się udziału zbóż w strukturze zasiewów narasta zachwaszczenie [2, 9].

METODYKA BADAŃ

W doświadczeniu polowym założonym metodą równoważnych podbloków w 4 powtórzeniach porównywano następujące czynniki:

Czynnik I - głębokość orki pod ziemniaki,

A - orka przedzimowa na głębokość 25 cm,

B - orka przedzimowa na głębokość 35 cm;

Czynnik II - sposoby i głębokości uprawy roli (tab. 1);

Czynnik III - poziomy nawożenia mineralnego:

a - 1 NPK - 200 kg NPK/ha,

b - 1,5 NPK - 300 kg NPK/ha,

T a b e l a 1

Czynnik II - sposoby i głębokość uprawy roli

Obiekty	Jęczmień jary		Owies		Żyto ozime	
	zabieg	głębokość (cm)	zabieg	głębokość (cm)	zabieg	głębokość (cm)
1			podorywka	10	podorywka	10
Uprawa tradycyjna	orka	20	orka	20	orka	20
2			podorywka	10	talerzówka	10
Przemienna głębokość uprawy	kultywator	10	orka	20	glebogryzarka	10
3			glebogryzarka	10	talerzówka	10
Płytka uprawa narzędziami aktywnymi	kultywator	10	kultywator	10	glebogryzarka	10
4			podorywka	10	podorywka	10
Płytka uprawa płużna	podorywka	10	kultywator	10	kultywator	10

Do oceny istotności różnic średnich z lat plonów poszczególnych roślin, w zależności od badanych czynników, zastosowano analizę wariancji z wyliczeniem półprzedziałów ufności Tukeya.

Doświadczenie przeprowadzono w latach 1972-1982 w RZD Lipki koło Stargardu Szczecińskiego na glebie brunatnej kwaśnej, wytworzonej z piasku słabo gliniastego, zaliczanej do kompleksu żytanego dobrego.

Zachwaszczenie łąnu roślin uprawnych wykonano metodą ilościowo-jakościową na powierzchni $0,25 \text{ m}^2$, w dwóch miejscach na poletku, w 4 powtórzeniach.

Niniejsza praca obejmuje 4 serie doświadczeń z 1. i 2. rotacji następującego zmianowania: 1 - ziemniak na oborniku, 2 - jęczmień jary, 3 - owies, 4 - żyto ozime.

WYNIKI BADAŃ

Wpływ badanych czynników doświadczenia na plony uprawianych roślin podano w tabeli 2.

T a b e l a 2

Wpływ różnych systemów uprawy roli i nawożenia na plonowanie roślin w t z 1 ha (średnie z lat 1972-1982)

Rośliny	Głębokość orki pod ziemniaki (cm)		Uprawa pod kolejne rośliny zbożowe				Poziom nawożenia	
			1	2	3	4	1NPK 200 kg N na 1 ha	1,5 NPK 300 kg N na 1 ha
	A-25	B-35	uprawa tradycyjna	przemienna głębokość uprawy	płytką uprawa narzędziami aktywnymi	płytką uprawa płużna		
Ziemniaki	29,4	29,8	29,5	29,8	29,8	29,4	27,9	31,3
Jęczmień jary	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	3,0
Owies	3,1	3,1	3,2	3,2	3,0	3,1	3,0	3,2
Żyto ozime	3,0	3,1	3,1	3,2	2,8	3,1	2,9	3,2

NIR_{0,05} dla:

ziemniaki

- poziomów nawożenia NPK, 2,14
- interakcja: głębokość orki x poziom nawożenia NPK. 3,03

Zróznicowana głębokość orki pod ziemniaki (25,35 cm) oraz sposoby i głębokości uprawy roli pod kolejne rośliny zbożowe nie miały istotnego wpływu na wysokość plonów. Natomiast zwiększone nawożenie mineralne z 1 do 1,5 NPK podniosło plon ziemniaków o 12%, jęczmienia jarego o 5%, owsa o 8% i żyta ozimego o 9%. Udo- wodnione różnice zanotowano tylko w przypadku ziemniaków. Z analizy statystycznej ich plonu wynika, że istotna okazała się interakcja głębokości orki i poziomów nawożenia. Zwiększone nawożenie mineralne na obiektach z orką na głębokość 25 cm dało przyrost plonu 3,6 t z 1 ha, natomiast z orką na 35 cm wzrost ten był nieco mniejszy i wynosił 3,1 t z 1 ha.

T a b e l a 3

Wpływ badanych czynników na suchą masę chwastów w zmianowaniu
(g z 1 m²) (średnie z dwóch rotacji)

	Ziemniak	Jęczmień jary	Owies	Żyto ozime
A-orka (25 cm)	41,1	16,3	31,6	70,2
B-orka (35 cm)	33,1	27,1	42,6	26,4
1 - uprawa tradycyjna	31,6	18,7	37,1	69,3
2 - przemienna głębokość uprawy	37,2	22,1	29,7	79,1
3 - płytką uprawą narzędziami aktywnymi	34,7	26,9	45,7	106,2
4 - płytką uprawą płużną	41,4	22,8	36,1	76,2
1 NPK 200 kg na 1 ha	36,1	24,3	38,6	84,2
1,5 NPK 300 kg na 1 ha	38,1	20,9	35,7	81,7

W tabeli 3 przedstawiono średnią z dwóch rotacji suchą masę chwastów występujących w kolejnych roślinach zmianowania w zależności od badanych czynników.

Należy nadmienić, że w 2. rotacji zmianowania wszystkie rośliny uprawne były w mniejszym stopniu zachwaszczone niż w 1. rotacji. Odnotowano tendencje malejące co do liczby gatunków, wyraźnie zmniejszyła się także liczebność oraz sucha masa chwastów.

Na obiektach [2, 3, 4] ze spłyconą uprawą roli w porównaniu z obiektem z uprawą tradycyjną [1] we wszystkich roślinach uprawnych, z wyjątkiem owsa, na obiektach 2 i 4 sucha masa chwastów była większa o 10 do 53%. Szczególne nasilenie zachwaszczenia zaobserwowano na obiektach, gdzie uprawę płużną zastąpiono narzędzia-

mi aktywnymi [3]. Między obiektami z przemienną głębokością uprawy [2] a uprawą płytką [4] różnice były minimalne.

Zwiększone nawożenie mineralne obniżyło masę chwastów w roślinach zbożowych od 3 do 14%, a jedynie w ziemniakach spowodowało nieznaczny wzrost w granicach 6%.

Niezależnie od badanych czynników najmniej chwastów mierzonych ich suchą masą stwierdzono w jęczmieniu jarym - 22,4 g z m², następnie w owsie - 37,1 g z 1 m², a najwięcej w życie ozimym - 74,2 g z 1 m². Zachwaszczenie ziemniaków kształtowało się na poziomie owsa.

Zróżnicowana uprawa roli powoduje nie tylko zmiany ilościowe, lecz również jakościowe w zbiorowiskach chwastów, czyli modyfikuje występowanie określonych gatunków (rys. 1 i 2).

W ziemniakach dominujące gatunki chwastów, niezależnie od badanych czynników, stanowiły 66,5% ogólnego zachwaszczenia. Jak wynika z rys. 1, pod wpływem pogłębionej orki pod ziemniaki (35 cm) w porównaniu z orką na 25 cm nieznacznie wzrosło nasilenie *Chenopodium album* i *Polygonum convolvulus*, natomiast zmniejszył się procentowy udział *Agropyron repens*.

Na obiektach [2, 3, 4] ze spłyconą uprawą roli na głębokość 10 cm od rośliny zbożowe w porównaniu z obiektami z uprawą tradycyjną [1] zmniejszył się od 6,7 do 15,8% procentowy udział *Agropyron repens*. *Chenopodium album* zmniejszyło swój udział tylko na obiektach z płytką uprawą narzędziami aktywnymi [3] a *Polygonum convolvulus* na obiektach z przemienną głębokością uprawy [2]. Między pozostałymi obiektami nie stwierdzono wyraźnych różnic.

Zwiększone nawożenie z 1 do 1,5 NPK zmniejszyło o około 5% nasilenie *Agropyron repens*, natomiast wzrósł w niewielkim stopniu procentowy udział pozostałych gatunków.

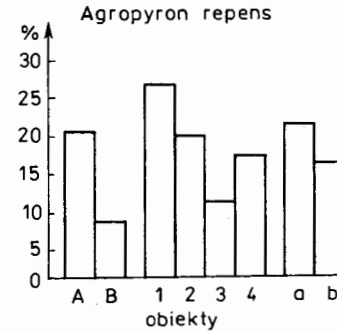
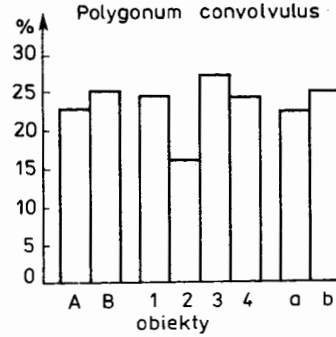
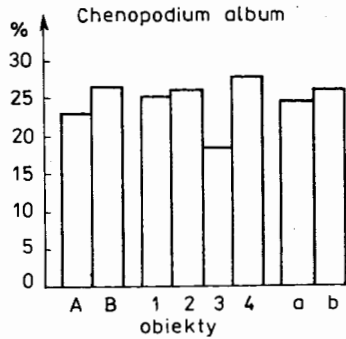
Niezależnie od badanych czynników gatunki dominujące w ogólnym zachwaszczeniu jęczmienia jarego stanowiły 64,4%.

Pogłębienie orki pod ziemniaki (35 cm) przyczyniło się do wzrostu zachwaszczenia *Agropyron repens* o około 7% oraz redukcji o 3% zachwaszczenia *Polygonum convolvulus*.

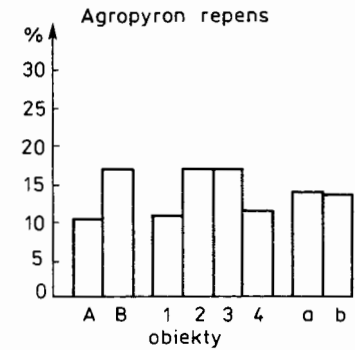
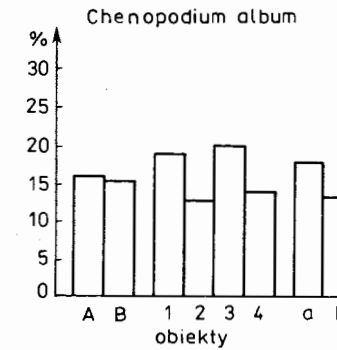
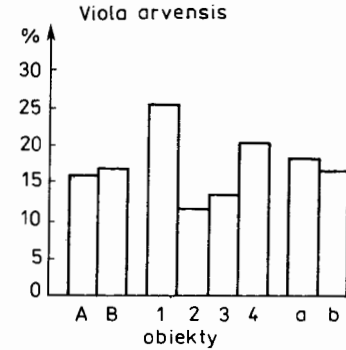
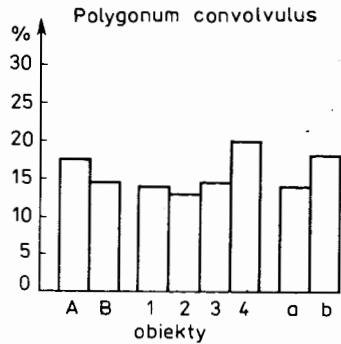
Pod wpływem spłyconia uprawy pod zboża odwrotnie niż w przypadku ziemniaków, w jęczmieniu jarym wystąpiło o około 6% więcej *Agropyron repens* i w analogicznym procencie mniej *Viola arvensis*.

Na obiektach ze zwiększonym nawożeniem mineralnym procentowy udział dominantów był z reguły niższy, z wyjątkiem *Polygonum convolvulus*. Dominanty występujące w owsie, niezależnie od badanych czynników, stanowiły 74,7% ogólnego zachwaszczenia. Jak wynika z rys. 2, w owsie, podobnie jak w jęczmieniu jarym, pogłębiona orka pod ziemniaki przyczyniła się do wzrostu procentowego udziału *Agropyron*

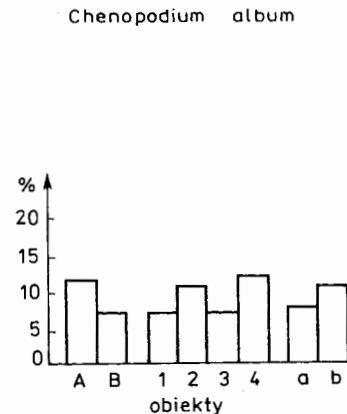
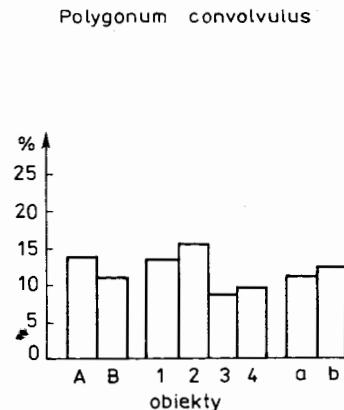
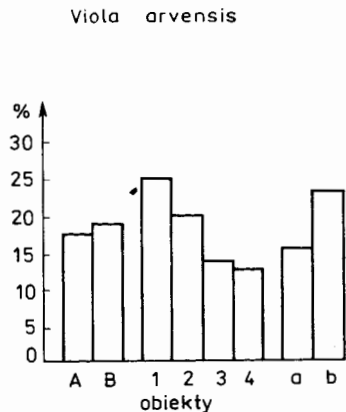
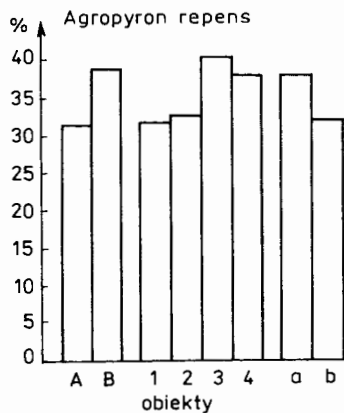
ziemniak

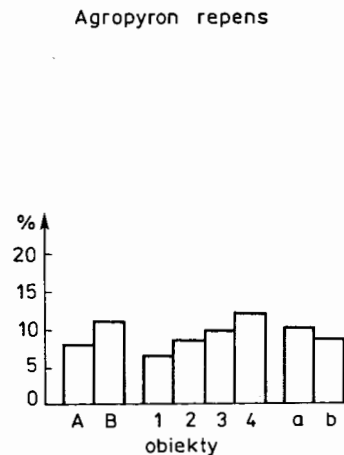
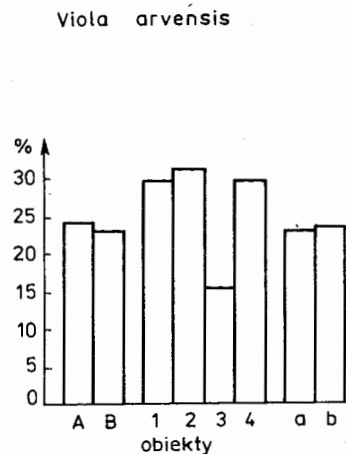
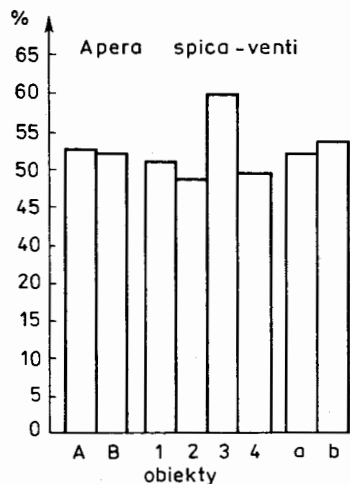
jęczmień jary

Rys. 1. Procentowy udział dominujących gatunków chwastów w stosunku do ogólnej ich liczebności na 1 m² w ziemniakach i jęczmieniu jarym. A - orka przedzimowa pod ziemniaki (25 cm), B - orka przedzimowa pod ziemniaki (35 cm), 1 - tradycyjna uprawa późniwna, 2 - przemieniana głębokości uprawy, 3 - płytka uprawa narzędziami aktywnymi, 4 - płytka uprawa płużna, a - 1 NPK (200 kg na ha), b - 1,5 NPK (300 kg na ha)

żyto ozime

Rys. 2. Procentowy udział dominujących gatunków chwastów w stosunku do ogólnej ich liczebności na 1 m². A - orka przedzimowa pod ziemniaki (35 cm), B - orka przedzimowa pod ziemniaki (25 cm), 1 - tradycyjna uprawa późniwna, 2 - przemieniana głębokość uprawy, 3 - płytką uprawa narzędziami aktywnymi, 4 - płytką uprawa płużna, a - 1 NPK (200 kg na ha), b - 1,5 NPK (300 kg na ha)

repens. Zmalało natomiast nasilenie *Chenopodium album* oraz *Polygonum convolvulus*. Uproszczenie przedsięwziętej uprawy roli pod zboża spowodowało wzrost zachwaszczenia *Agropyron repens*, natomiast zredukowało procentowy udział *Viola arvensis* i *Polygonum convolvulus*.

Zwiększone nawożenie mineralne 1,5 NPK w stosunku do 1 NPK zredukowało o 6% procentowy udział *Agropyron repens* w ogólnym zachwaszczeniu owsa, natomiast od 3 do 8% zwiększyło nasilenie *Viola arvensis* i *Chenopodium album*.

W życie ozimym, jako ostatniej roślinie zmianowania, dominanty stanowiły aż 86,5% ogólnego zachwaszczenia, a w tym *Apera spica-venti* aż 50%, co wskazuje na kompensację tego uporczywego chwastu przy częstej uprawie zbóż po sobie.

Zróżnicowana głębokość orki pod ziemniaki nie miała wyraźnego wpływu na procentowy udział *Apera spica-venti* i *Viola arvensis*, natomiast *Agropyron repens* wystąpił w większym nasileniu na obiektach z pogłębioną orką.

Podobnie jak w przypadku jęczmienia i owsa, również w życie ozimym spłylenie uprawy do 10 cm przyczyniło się do wzrostu nasilenia *Agropyron repens*. Na obiektach z przemienną głębokością uprawy [2] zmniejszył się o około 14% procentowy udział *Viola arvensis*, natomiast zwiększył się o około 9% udział *Apera spica-venti*.

Zróżnicowane nawożenie mineralne nie miało wyraźnego wpływu na nasilenie dominantów w zachwaszczeniu żyta ozimego (różnice mieściły się w granicach 2%).

Do najczęściej występujących gatunków chwastów w ziemniakach należały *Chenopodium album*, *Polygonum convolvulus* i *Agropyron repens*, natomiast w zbożach jarych *Polygonum convolvulus* i *Viola arvensis*; w życie ozimym zdecydowanie przeważały *Apera spica-venti* i *Viola arvensis*. *Agropyron repens* jedynie w owsie stanowił około 35% ogólnego zachwaszczenia, natomiast w pozostałych roślinach nie przekraczał 20%.

WNIOSKI

Na podstawie 10-letnich badań można wysunąć następujące wnioski:

Badane sposoby i głębokości uprawy (orka pod ziemniaki 25 i 35 cm i uprawa przedsięwzięta pod zboża na 20 i 10 cm) nie różnicowały plonów uprawianych roślin.

Zwiększone nawożenie z 200 do 300 kg NPK na 1 ha spowodowało wzrost plonów zbóż o 5 do 9% i ziemniaków o 12%.

Spłylenie przedsięwziętej uprawy roli, a w szczególności użycie zamiast pługa - glebogryzarki i talerzówki spowodowało wzrost zachwaszczenia zbóż w granicach 20-50% (w porównaniu z uprawą tradycyjną).

Zwiększone nawożenie NPK zredukowało zachwaszczenie zbóż od 3 do 14%, a nieznacznie zwiększyło zachwaszczenie ziemniaków.

Największą masę chwastów stwierdzono w życie ozimym, natomiast w pozostałych roślinach uprawnych była ona o połowę mniejsza.

Reakcja poszczególnych gatunków chwastów na uproszczenia w uprawie roli była różnokierunkowa. Wzrosło nasilenie *Chenopodium album*, *Polygonum convolvulus* i *Viola arvensis*.

W życie ozimym ponad 50% ogólnego zachwaszczenia stanowiła *Apera spica-venti*. Szczególne jej nasilenie wystąpiło na obiektach, na których stosowano narzędzia aktywne.

Nie stwierdzono zależności między zachwaszczeniem a plonowaniem roślin.

LITERATURA

1. Bujak K.: Materiały Międz. Konf. Nauk. PAN-IUNG, 323-338, 1972.
2. Duer I.: Zesz. Probl. Post. Nauk Rol ., 218, 181-190, 1979.
3. Jabłoński B., Krężel R.: Materiały Międz. Konf. Nauk. PAN-IUNG, 338-345, 1972.
4. Jabłoński B., Szumilak G., Gandecki R., Godlewski W.: Materiały Międzynar. Konf. Nauk. PAN-IUNG, 258-269, 1972.
5. Kęsik T.: Materiały Konf. Nauk. Lublin, 25-35, 1979.
6. Niewiadomski W., Nowicki J.: Zesz. Probl. Post. Nauk Rol ., 99, 9-40, 1970.
7. Radecki A.: Materiały Międz. Konf. Nauk. PAN-IUNG, 426-438, 1972.
8. Śmierchalski L., Radecki A., Droese W.: Roczn. Nauk Rol ., 2, 76-92, 1979.
9. Zawiślak K., Janczak D.: Zesz. Nauk. ART Olsztyn, 29-49, 1979.

Станислав Дзенья, Элеонора Карнась, Адам Сосновски,
Барбара Ромек

ВЛИЯНИЕ ОБРАБОТКИ ПОЧВЫ И УДОБРЕНИЯ НА УРОЖАЙНОСТЬ
И ЗАСОРЕННОСТЬ РАСТЕНИЙ В ЗЕРНОВОМ СЕВОБОРОТЕ

Р е з ю м е

В 10-летнем (1972-1982) полевом опыте проводимом в опытной станции Липки сравнивали следующие факторы: I - две глубины вспашки под картофель, 25 и 35 см, II - четыре способа обработки почвы на разную глубину под зерновые культуры, III - два уровня минерального удобрения: 1 NPK - 260 кг/га под картофель и 200 кг/га под зерновые и 1,5 NPK - 390 кг/га под картофель и 300 кг/га под зерновые. Они проводились в 4-полевом севообороте: 1 - картофель, 2 - яровой ячмень, 3 - овес и 4. озимая рожь.

Сравниваемые способы и глубины обработки почвы не дифференцировали урожаев возделываемых культур, тогда как повышенное на 50% удобрение NPK повышало урожаи зерновых на 5-9%, а картофеля на 12%. Более мелкая обработка почвы, особенно активными орудиями, повышала засоренность зерновых на 20-50%, а повышенное минеральное удобрение NPK сокращало ее только в зерновых на 3-14%. Самая большая масса сорняков была в озимой ржи, в которой наблюдалась компенсация *Apera spica-venti*. Под влиянием упрощений в обработке почвы заметно повышалось участие *Agropyron repens*. Не установлено зависимости между засоренностью и урожайностью растений.

Stanisław Dzienia, Eleonora Karnaś, Adam Sosnowski, Barbara Romek

EFFECT OF SOIL TILLAGE AND FERTILIZATION ON YIELDING
AND WEEDINESS OF CROPS IN A CEREAL CROP ROTATION

S u m m a r y

In the 10-year field experiment (1972-1982) carried out at the Agricultural Experiment Station Lipki, the following factors were compared: I - two ploughing depths for potatoes, 25 and 35 cm, II - four soil tillage ways of different depth for successive cereal crops, III - two mineral fertilization levels: 1 NPK - 260 kg/ha for potatoes and 200 kg/ha for cereals as well as 1.5 NPK - 390 kg/ha for potatoes and 300 kg/ha for cereals in a 4-field crop rotation: 1 - potatoes, 2 - summer barley, 3 - oats, 4 - winter rye.

The way and depths of soil tillage compared did not differentiate the yields of crops, whereas the NPK fertilization level increased by 50% resulted in yield increments of cereals by 5-9% and of potatoes by 12%. Shallowing of the soil tillage, particularly when applied with active tools, resulted in an increased weediness of cereals by 20-50%, whereas increased NPK fertilization level reduced it only in cereals by 3-13%. The greatest mass of weeds has been found in winter rye, where compensation of *Apera spica-venti* was observed. Simplifications of the soil tillage led to a distinct increase of the share of *Agropyron repens*. No relationship between weediness and yielding of plants has been found.